HALK BİLGİSİ
HABERLERİ

H. B. D. İstanbul Merkezi tarafından neşrolunur

Aylık Mecmua

Müdürü:

İzzet Âdil

İÇİNDEKİ YAZILAR

YIL : 2 **1 Şubat 1931** **SAYI : 16**

İstanbul - İktisat Matbaası

Halk Bilgisi yıllığı

Halk Bilgisi Derneği İstanbul Merkezi, toplanan Halk Bilgisi malzemesinin ve bunlar üzerinde yapılan tetkiklerin neşri için aylık mecmuasının kâfi gelmediğini görerek her sene derneğin kuruldoğu tarihte çıkarılmak üzere « Halk Bilgisi Yıllığı » unvanile bir mecmua tesisine karar vermiştir. Bu mecmuada Türk Halk Bilgisinin her şubesine ait orijinal tetkiklerle müteferrik surette neşri kabil olmıyan ve bir kül teşkil eden malzeme, bütün dünyada Türk Halk Bilgisine dair yapılan tetkiklerin hulasaları ve intişar eden eserlerin kitabiyatı ve Türkiye'deki Halk Bilğisi faaliyetine müteallik haberler bulunacaktır. Şimdiden hazırlanmağa başlanan mecmua asgarî on beş forma olacak ve ilk cildi 1 Teşrinisani 931 de intişar edecektir.

Feyziati

On beş günde bir çıkar talebe gazetesi Mecmuamıztn müdürü İzzet Âdil Beyin mesuliyeti altında çıkan bu kıymetli talebe gazetesini bütün Türk talebesine memnuniyetle tavsıye ederiz. Adres : Arnavutköy — Feyziati Lisesi

HALK BİLGİSİ HABERLERİ

H. B. D. İstanbul Merkezi tarafından çıkarılır aylık mecmua

Yıl : 2 — 1 Şubat 1931 — Sayı : 16

ÜZERLİK

Üzerlik otu Cenubî Anadolu'da kadınlar arasında kutsî bir mahiyeti haizdir. Bu otu nazar için bir kaç şekilde kullanırlar:

1 — İpliğe dizerek hem zinet, hem de nazar için odada ayna kenarında teşhir olunur.

2 — Eevde temizlik yapıldıktan sonra ateşte yakılarak odalar onun dumanile doldurulur ki buna temizlik derler.

3 — Nazar almış adamı bunun dumanile tüssülerler.

Üzerlik dumanile tüssülenen adam, yahut tüssü yapan kadın üzerlik otunun her derde şifa ve deva olduğuna dair türkçe bir dua okur. [1]

Üzerikçi Arap Ağa: [2]

Her san'atın tipik mümessilleri vardır. Bilhassa an'anevî san'atların mümessilleri (rahip, papas, hoca, sahir, falcı, şaman, sazşairi v. s.) Halk Bilğisi ve Etnoğrafya muhipleri için öğrenilmesi lâzım olan bir mevzu teşkil ederler. Bu ciheti nazarı dikkate alarak burada bir «üzerlikçi» tipini göstermek istiyoruz.

Gazi Ayintab'ın en müstesna tiplerinden biri Üzerlikçi Arap Ağadır. Bu zat gayet kanaatkâr, doğru sözlü ve aptalcasına saf bir adamıdır. Maişetini üzerlik satmakla temin eder. On kuruşluk üzerlik sattığı gibi ekmeğimi çıkardım diye istirahate çekilir. Üzerlikça Arap Ağa Gazi Ayintab'a gelen her misafirin nazarına çarpacak bir simadır. Üzerlik satarken sokaklarda «üzerlik hu, üzerlik hu» diye seslenir.

[1] Bu duanın Maraş'ta okunan şekli Müşfika Abdülkadir Hanımın makalesinde kaydedilmiştir. (Halk Bil. Hab. Mecmuası, sayı 8, sah. 6)

[2] Arap Ağa arap değil Türktür. Arap ismini vermek mahhallî Türk âdetine göre, bir tefeüldür.

Bu adama ait iki menkabe :

1 —Seferberlikte Üzerlikçi Arap Ağa Sina cephesinde topçu neferi iken top katırını kaçırmış, katırı takip ederek İngiliz karargâhına girmiş ve orada katırını yakalamıştır . İngilizler de katırı ile beraber Üzerlikçi Arap Ağayı yakalamışlar. Üzerlikçi katırın boynuna sarılıp ağlamış , zabitlerine katırı teslim etmek lüzumunu söyliyerek geri dönmek istemiş.

Üzerlikçi Arap Ağı

— «Ben katırdan vazgeçemem, kumandanım darılır ....» demiş Bu adamın tuhaflığı ve saflığı İngiliz zabitlerinin hoşuna gitmiş, katırile beraber salıvermişler.

2—Üzerlikçi Arap iki sene evvel sokakta yirmi madenî lira bulmuş, sahibini araya araya bir ay sonra bulmuş ve parayı teslim etmiştir. Para sahibi Üzerlikçiye bir mecidiye hediye vermiştir. Lakin üzerlikçi «bu kadar para benim her günkü kazancımdan fazladır» diye ancak dört kuruşunu almıştır.

Ali Riza

H. B. D. Gazi Ayintap

Muhabiri

KONYA ÂDETLERİ

I

KAŞIK KIRMAK

Eski Türkler sevişip tanıştıkları adamlarla Gezek (sıra daveti)yaparlar, haftada iki gün birinin evinde, bağçesinde birleşerek eğlenir, sohbet ederler, vaktı geldiğinde yemeklerini yerler, dağılırlardı. Hiç birisi meclisin sırrını harice çıkaramaz, söyliyemezdi. Şayet birisinin söylediğini anlarlar, yekdiğeri arasına nifak sokduğunu hissedecek olurlarsa başka bir sefer toplanmalarında yemek yenileceği sırada meclisin en büyüğü, ağa babası tarafından kabahatı söylenerek «bu adamın içimizde oturması caiz değil, siz ne edesiniz» diye öbür arkadaşlarının fikri sorulunca hep bir ağızdan «istemeziz,kaşığı kırılsın» cevabı verilir, ağa baba sofradan bir kaşık alır, kırardı, kaşığı kırılan adam derhal bırakıp gider,ettiğine nad m olurdu. Hariçten duyanlar bu adamı sohbetlerine almazlar, herkes tarafından menfur olurdu Bu âdete kaşık kırma âdeti derlerdi.

II

BIÇAK ATLAMAK

Gene eski Türklerde bıçak at'amak âdeti vardı, büyük teke bıçağı bulunmazsa değnek atlarlardı. Bıçak, yapılması lâzımgelen, s ylenmesi icap etmiyen en mühim bir iş için atlanırdı Ortaya bir kılıç getirilerek «bu sırrı saklıyacağım, yahut bu işi göreceğimden bu bıçagı atlıyorum» der atlardı. Bu en büyük yemindi. O iş mutlaka görülur, o sır mutlaka saklanırdı. Bıçağı atladıktan sonra görmiyen, saklamıyanlar en adî adam sayılırdı.

Isparta'da kendi aralarında Gezek tertip eden bir oymak, bir gece sende oyunu [1] oynadıktan sonra içlerinden Korumaz oğluna hükûmetçe asılan bir ölüyü getirebilirse kendisine mükellef bir ziyafet vereceklerini söylerler. İçlerinden bir kaç kişi kefenlere bürüne-

[1] Bu oyunu bazı delikanlılar oynarlar, içlerinden biri yiğitbaşı olur, bu ne yaparsa öbürleri de onu taklit ederler, yapamıyan mutlaka bir ziyafet verir. Yiğitbaşı kışın buzda yıkanırsa öbürleri de yıkanır.Bir iki saat soğukta kırlarda gezerse öbirleri de gezer. Ne yaparsa yaparler, en güç, en zor şeyleri yapan yigitbaşıyı taklit ederler, buna Sende oyunu derler.

rek içinden geçeceği kabristana haberi yokken saklanırlar. Korumaz bıçağını çekip ölüyü getirmeğe giderken evvelce saklananlar mezar taşlarının arasından kefenleri ile çıkışırlar. Korumaz «vallahi bir pıçaklık harcınız var» diyerek asılan adamın ölüsünü olduğu yerden bekçilerin gafletinden, korkularından istifade ederek kesip eve getirir, bırakır, arkadaşları cesaretine hayran olmakta iken ölü kıpırdamağa başlar, derken dirilir. Meğer ölüye takılmış iplik gevşekmiş, soğuktan büzülmüş, kabahatı da yokmuş. İşte buna cüret gösteren oymak bıçak atlıyarak bu sırrı kimseye söylemezler. Adam Meyilli aşiretinden imiş. On beş gün besledikten sonra yerine götürür bırakırlar. Bu yürüğün onbeş sene daha yaşayıp her sene Korumaza hediyeler getirdiğini Isparta'da bulunduğum sırada defeatla her kesten, Korumazın torunundan dinlemiştim. Korumazın tornu halâ sağdır.

M. Zeki

H. B. D. Konya Muhabiri

YUNUS VE AHİLİK

Büyük milli şairimiz Yunus Emre hakkında ötedenberi düşündüğüm bir noktayı ortaye atacağım: Yunus'un Ahilikle alâkası, şairin yaşadığı asır, Ahilerin Anadolu'da canlı bir müessese halinde yaşadıkları bir devirdir.

Artık anlaşılıyor ki «Ahilik» yalnız bir asnaf teşekkülü değildir. Orta zaman için buna imkân da yok. Ahilik, her manada içtimaî bir müessesedir, kendi felsefesinin içinde biraz din, biraz ahlâk, biraz san'at vardır. O kadar ki işin içinde sipor bile mevcut (Bakınız: Halk Bilgisi Mecmuası,C. 1. H. Fehmi Beyin yazısı.) Bu mahiyeti taşıyan Ahilik, (707. H) tarihinde -ki Yunus'un yaşamış olduğu en müspet bir tarihtir.- kuvvetli bir vaziyettedir. Ankara, onların bir zamanlar siyasî hakimiyetine bile şahit oldu. Yunus Sakarya havalisinde ortaya çıktı ve o asırda -bir rivayete göre Ankara- Eskişehir tren yolu üzerindeki Sarıköy'de öldü. Sarıköy ise Ankara'nın yakın muhıtidir.

SİNOP'TA RAMAZAN VE BAYRAM ÂDETLERİ

—Baştarafı 15 inci sayıda—

Öğleye yakın Salur, Teke ve diğer civar köylerden, yediden yetmişe kadar, bütün halk guruplar halinde bu köye bayramlaşmağe gelirler. Gelen guruplar, evvela imam efendi ve badehu diğer köylü komşularile birer birer bayramlaşırlar, kahveler içilir, öğle tekarrüp etmiş olduğundan ezan okunur. Kesif bir cemaatle öğle namazı kılınır. Camide namazı müteakip imam efendi tarafından Kuran okunur. Namazdan çıkan halk, cami avlusunda toplanır.

Bu esnada köyün korucusu, veya diğer bir adam halka hitaben (Sofra olunuz!) diye bağırır, halk guruplar halinde meydana çevrelenir. Her çevrenin ortasına bir sofra kurulur. Bu guraplar, sofralar 30 40 ve bazan da daha çok olur. Her sofraya ortasında bütün birer tavuğu ihtiva eden birkaç pilav sahanı konulur, öğle yemeğinde yalnız tavuklu pilav vardır, başka yemek olmaz. Mahsus bir ağız şapırtısı, kaşık gürültüsü arasında yemekler yenilir.

Yemeğin hitamında imam efendi tarafından alelusul gene bir dua okunur, halk aminhan olurlar, kahveler içilir, konuşulur, görüşülür, biraz sonra, halk birer, beşer köylerine döner, evlerine giderler. Bayram

---

Devrin tarihî çehresini hakkile bilseydik, hususile Yunus'un hayatına yakından vakıf olsaydık, bu nokta daha vazıh olurdu.

Yunus'un şiirleri arasında birisi bu noktayı aydınlatır gibidir :

Ey yarenler ey kardeşler
Görün beni nettim ahi
Ere erdim erde buldum
Er eteğin tuttum ahi.

Giderdim gönlümden kini
Kin tutanın yoktur dini
Ey yarenler ben bu sözü
Uludan işittim ahi.

Ahilerin « Fütüvvet » esasları ile uygun olan bu parçalar, bilhassa « Ahi » hitabı, oldukça bir tutamaktır. Biz sadece bu noktaya alâkadarların gözlerini çekmek istedik. Mesele, hars tarihimiz itibarile araştırılmağa her halde değer kanaatındeyiz.

Z. F.

1 aşma merasimi bu suretle hitama erer.

Bugün, yani bayramın birinci gönu de ikindi üzeri veya gecesi evlerde gene bir yemek hazırlığı başlar. Bu da, bayramın ikinci günü yapılacak olan (mezarlık ziyareti) içindir.

Gene her evde hevle - (helva) [1] katlama yapılır. Horoz veya tavuk kesilir, suyile pilav pişirilir, fakir, zengin bütün köylü mezarlık ziyaretine ait yemekleri ihzar etmeği âdeta bir vazifei diniye telâkki eder.

Ölüleri ziyaret – Bayramın ikinci günü sabahleyin imam efendi maiyetinde çocuk, genç ve ihtiyarlardan mürekkep büyük bir kalabalık, köy civarındaki mezarlığa giderler. Her bayram kabristanları ziyaret etmek âdetine köylü çok riayet eder.

Mezarlık yolunun dar bir noktasına köyün ihtiyar hey'etinden iki âza ile muhtarı oturur. Bunlar,gelenlerden hoca efendiye para toplamak için oturmuşlardır. Burada toplanan parayı (işte hocam, nasibin bu imiş) diye hoca efendinin eline tutuştururlar.

Gelen halk, mezarlığın mürtefi bir noktasında guruplar halinde içtima ederler. Beraberinde getirdikleri helva ve tavuklu pilavları bir noktaya koyarlar. Helvalar birer büyük taş parçası halindedir. Bunları küçük küçük parçalara taksim etmek için beş on kişi ayrılırlar. Ayrılan bu adamlar ellerinde kara saplı pıçaklarla mezkûr helvaları latilokum gibi küçük parçalar halinde keserler, kestikleri bu parçaları başka bir tarafa koyarlar. Burada kesilmiş helvalardan âdeta küçük küçük tepecikler hasıl olur. Halk bu helva tepeciklerinin etrafına halkavarî dizilir.

Bu esnada imam efendi karşıda bir noktada, veya halkın biraz uzağında münferit bir halde oturmuştur. Aşır okumasını bilenler de birer birer imam efendinin yanına sıralanırlar. İmamın nezaret ve işareti altında bunlar birer aşır okurlar, nihayet, hoca efendi de bir aşır okur, bu esnada, halktan bazıları imam efendinin önüne bir miktar para bırakırlar, imam efendi aşır okuyanlara bu paradan bir miktar

[1]Bu helva, beyaz bir yağ ve sulu bir pekmezle yapılır, buna (Sahan içi) de derler.

ita eder, fakat, kısmı küllisini kendisi almağı da unutmaz.

Aşır okunması hitam bulunca, imam efendi tarafından bir dua yapılır, bütün halk göz yaşları arasında yöksek sesle âmin diye bağırırlar. Burada yenilen, içilen şeylerle hocaya verilen para ölenlerin şadı ruhaniyeti için yapılmış telakki edilir.

Mezarlıkta (sofra olmak) âdeti yoktur. Helvaları kesenler, her kesin önüne kesilmiş birer parça helva bırakırlar, her kes katlamalarla beraber helvaları yemeğe başlar. Helvalar yenildikten sonra imam efendi tekrar ellerini kaldırır ve gene bir dua eder, hazırun amin derler.

Ziyareti müteakip halk evlerine dönmezler. Buradan aynı kalabalıkla doğruca civar köye iadei ziyarete giderler. Gidecekleri köy halkı bunların geleceğini bildiklerinden köyün cami avlusunda müctemi bir halde intizarda bulunurlar. Gelen misafirler orada mevcut kalabalığa iltihakla avluda guruplar halinde otururlar. Öğle vakti gelmiş olduğundan ezan okunur, namaz kılınır. Namazı müteakip o köy halkı da evlerinde bir gün evvel hazırladıkları tavuklu pilavları birer birer avluya taşırlar. Taşıma işi bitince bekçi gene halka hitaben (sofra olunuz!) diye bağırır. Herkes guruplar halinde çevrelenir, her çevrenin ortasına birer sofra konulur, yemekler yenilir, yemeği müteakip o köyün imamı tarafından bir dua okunur, halk da amin der. Yemek üzerine kahveler içilir, biraz hasbihali müteakıp köy halkı ve misafirler yavaş yavaş evlerine dağılırlar.

Bayramın üçüncü günü, gençler güleş yapar, bazı oyunlar oynar. Genç kız ve gelinler mahallenin içinde salıncak kurarlar, türkü söyliyerek sallanır ve eğlenirler. [1]

Şeker bayramının üçünçü ve kurban bayramının da dördüncü günleri ekseriyetle köylü işlerine bakar, fakat kadınlar gene bayram eğlencelerine devam edealer.

Ramazan (şeker) bayramı gibi, kurban bayramı da aynı tarzdaki âdetlerle yapılır.

M. Şakir
H. B. D. âzasından

---

[1] Köy kız ve gelinleri bu gün allı basmalardan kısa birer entari ve şalvar giyerler. Bellerinde Acem şalı taklidi kuşaklarla başlarında birer fes vardır. Fes üzerine sarı ve beyaz pullarla süslenmiş birer gırep sararlar. Saçları ince ince bir çok örgülere ayrılmıştır.

KONYA AKSARAYIN'DA

BİR MİSAFİR ODASI VE MİSAFİR KABULÜ

Konya Aksarayındaki evlerde misafir odasının divarları ve zemini kâmilen halı ile döşenmiştir. Tefrişat tamamile ala - turkadır . Odanın bir tarafında uzunca bir sedir vardır, bunun üzerindeki minderlere « Makat » derler . Yünden yapılan bu minderin üzerinde al bezden altı kırmalı bir örtü bulunur, buna da makat örtüsü derler, bu örtünün üzerine altı tenteneli humadan[1] bir örtü daha yayılır. Duvar kenarlarına, köşelere kadar halı yastıklar dizilir. Köşelerde halı yastıkların üzerinde de dört köşe birer yastık daha vardır Bunlara yüz yastıkları derler. Sedirin üzerinde ve iki nihayetinde Kırlanta denilen birer minder bulunur .

Pencerelere hümayudan altı tenteneli perdeler konur. Yerde de duvar hizasınca iki sıra minder bulunur . Bu minderlere oturanların dayanması için kezalik halı yastıklar sıralanmıştır . Odanın bir köşesinde bir masa veya konsol vardır. Konsolun üzerinde büyük bir ayna, aynanın önünde iri ve süslü iki lamba, bardak ve saire bulunur . Masanın veya konsolun üzerindeki ortu gene hümayudandır .

Odada tezyinat olarak duvardaki halılar üzerinde kozalarla yapılan lavhalar ve kadife ile işlenmiş yazılar vardır . Gene duvardaki gerilmiş iplere asılan peşgirlerle oda süslenmiştir.

* * *

Misafirler bir gün evvel geleceklerini bildirirler ve bir sini baklava gönderirler . Ertesi gün de kendileri giyinir, kuşanır , sabahlayın hep beraber kalkıp giderler . Gelenler misafir odasına alınır . Büyükler sedirlere, küçükler de sıra ile diğer minderlere otururlar, yalnız gelin hanım ayakta kalır ve kapunun yanında hizmete amade ellerini kavuşturup bekler . Bunu müteakıp küçükler sıra ile kalkıp odada bulunan bütün büyüklerin ellerinden öperler . Bu bir merasimdir ve buna çok ehemmiyet verilir . Bir kaç dakika sonra eve başka bir misafir kafilesi daha gelse o zaman el öpme merasimi yeniden başlar ve bu merasime evvelkiler de iştirak ederek ye-

[1] Patiska

niden bütün büyüklerin elleri öpülür. Herkes yerine oturduktan sonra birbirine «hoş geldin»der ve konuşmağa başlarlar. Bu esnada misafirlere birer kahve gelir, muhabbet edilip kahveler içildikten sonra misafirlerin bulunduğu evin komşusu gelir,«buyurun,bir kahve de bizde içelim» der.Misafirler kalkarlar, hep beraber komşuya giderler, buna «misafir kaldırma» denir. Orada da birer kahve içilir, muhabbet başlar, biraz sonra ortaya bir tepsi bulgur, [1] üzüm, fıstık, leblebi, şeker, elma, yemiş,[2] iğde gelir. Tepsi muhteviyatı mevsime göre değişir. Eğer mevsim yaz ise ortaya kesilmiş karpuz, kavun veya taze üzüm getirirler. Misafirler bir taraftan muhabbet ederler, bir taraftan da bunlardan yerler.

Buesn ada diğer evde misafirler için yemek hazırlığı başlar. Misafir odasına büyük bir sofra örtüsü yayılır. Bunun üzerine de kocaman bir sini konur. Sininin kenarına peşkirler çevrilir kaşıklar ve ekmekler dizilir, Ekmekler hep yufkadır. Misafirler gelir, herkes yerine oturur, ortaya evvela çorba gelir çorba kaşıklarla içildikten sonra yumurta veya herhangi bir yemek gelir, yemekler el ile yenilir, bunun için yufkadan biraz koparılır. Ortadaki kaba uzanılıp üç parmakla yemek bu ekmekle tutularak ağza götürülür, işte bu lokmaya«Sokum» derler. Gittikleri evde misafirlerin yemek yemesi mecburidir. Yemeyeni ayıplarlar. Misafir ağırlayan ev en aşağı on beş türlü yemek yapar, bunların içinde üç türlü tatlı bulunması da şarttır. Tatlılardan kayısı kabartması hemen her zaman yapılır. Sofrada yemeğe evvela büyükler başlar. Yemekler yenince sofra kalkar. Liğençe ibrik gelir. Herkes elini yıkar. Yemeğin arkasından birer sade kahve içilir. Artık çok oturulmaz. Misafirler«allha ısmarladık»diyerek kalkarlar. Ev sahipleri de «güle, güle, gene buyurun inşaallah,bu seferlik kusura bakmayın» gibi kelimelerle misafirlerini kapıya kadar teşyi ederler.

Mehmet Nurettin
H. B. D. Âzasından

[1] Haşlanmış buğday. İçinde bazan nohut ve mısır da bulunur.

[2] İncir.

BOLU'DA ÇOCUK BAKIMI

Çocuk bakımı serlehasını alan bu yazıda çocuğun doğumundan sünnet olmasına kadar tabi olduğu şaraiti, bu husustaki âdetleri ve itikatları yazıyorum.

Sırasile : « gebelik, doğum, ad koyma, beşik yatırma, kırklama, yürütme, sünnet, sünnet düğünü » mevzularından bahs edeceğim.

I. GEBELİK

Gebelik müddeti olan dokuz ay zarfında kadın ve çocuk için en mühim devre « Aş yerme » devresidir. Bu devrede valde kadar çocuğa da ihtimam edilir. Bu zamandaki itikatlar hifzıssıhha, bedenî nema, fikrî nema, terbiye ile münasebettardır. Çocuğun azasının tam ve tabiî olması, beşeriyet için muzır veya müfit olması bu devredeki ihtimama bağlıdır. Bu müddet zarfında kadın tarafından riayet edilmesi icap eden şertlar şunlardır.

1 — Bu devre kadının en iştihalı olduğu bir zamandır. Bu sebeple bu müddet «aş yerme» ismini almıştır. Anne çok mugaddî yemek yememelidir, aksi takdirde rahim yağ bağlayarak çocuğun rahimden güçlükle çıkmasını mucip olur.

2 — Anne, sahibinin haberi olmadan başka birisinin malına elini sürmemelidir. Yoksa çoçuk ilk hırsızlığı öğrenir ve haramzade doğar.

3 — Anne yatakda bir yandan bir yana dönerken - meslâ sağdan sola dönerken- evvela yatakta doğrulup oturmalı, badehu sola dönüp yatmalıdır, kavaide riayet etmeli, bu çocuğun bağırsaklarının dolaşmasına karşı bir sigortadır.

4 — Çoçuğun yüzünün tüylü doğmaması için anne katiyen ayıya bakmamalıdır. Maymun suratlı olmaması için maymuna, dudağının yırık olmaması için tavşana, çok uzun boylu olmaması için deveye bakmamalıdır.

5 — Elâ gözlü bir evlat istiyen anne aya bakmalıdır.

6 — Çocuğun kemiksiz olarak doğmaması için anne balık eti, vaktinden evvel doğmaması için manda kaymağı yememelidir.

7 — Gamzeli bir evlat istiyen anneye ayva yemesi tavsiye olunur.

Bu şartların tahakkuku için gebelik müddeti zarfında anne mümkün olduğu kadar evden dışarı çıkarılmaz . Garibei hil kat doğan çocukların böyle olmasına sebep valdelerinin itikat etmiyerek bu şartlara riayet etmemeleridir. Anne evde kaldığı müddet ağır yük kaldırmaz , kavga etmez, keder ve elem verici şeylere maruz bırakılmaz, daima şen ve mesut olması temin edilir . Bu suretle doğum zamanına kadar valdeye azamî ihtimam gösterilir .

II. DOĞUM

Ebe : Mahallenin kendi kendisine tecrübe kazanmış kadınıdır . Bu hususta imtiyaz yoktur. En zengin bir aile kadını ebe olabildiği gibi en fakir kadın da olabilir . Fakat çok tecrübeli olması şarttır. Ebenin intihabında bilhassa bu cihete çok dikkat edilir. Çünkü çocuğun - gençlik yaşlarlarına kadar - üzerinde büyük tesiri vardır . Çocuk hasta olur, ebe bakar, ebe tedavi eder Kurşun döker - bu hususta mutahassıs hanımlar da vardır - muska yazar veya yazan birisini tavsıye eder.

Ebenin kullandığı alât :

1 — Meryem ana eli : Doğum müddeti gelen çocuğun doğumunu teshil için sun'î ağrı tevlidine yarar. Bunun ne biçim bir şey olduğunu öğrenmek için ebeye müracaat ettiğim zaman her vakit gösterilmesinin günah olduğunu söyledi .

2—Bıçak: göbek kesmek için.

3 — Tuz : çocuğu tuzlamak için .

Tevellüt yaklaştığı zaman ebe bütün dikkat ve maharetini kullanır. Çocuğu almağa çalışır. Eğer çocuk biraz gecikirse derhal babasının veya başka bir erkeğin kirli elini yıkattırarak kadına içirirler . Bu doğumu teshil eder . Çocuk doğduktan sonra valdeye ayrı,nevzada ayrı ihtimam edilir.Çocuk doğar doğmaz göbeği kesilir veeni-meşimeye verilen mahalli ad-düşürülür. Eğer bunda da güçlük baş gösterirse loğusanın saçlarını ağzına sokarak kustururlar ve bir süpürge sapı ile karnına basarak masaj yaparlarr.

Loğusaya sütünün bol olması için ak ciğer, rahimdeki hastalıkları gidermek için paluze (pelte) kızılcık çorbası (kızılcık yemişinin çekirdeği ayrıldıktan sonra unla karıştırılarak yapılan bir nevi tarhana çorbasıdır) yedirilir ve istirahate sevkederler.

Çocuk doğduktan sonra tuzlanır, knndaklanır,annesinin yatağına yatırılır. Müteakıben anne de yıkanır.

Doğumdan üç ezan okunasıya kadar-yani sabah ezanından evvel doğan çocuğa akşam ezanına kadar- meme verilmez. Çünkü ancak bu zamana kadar memelere süt gelebilir,ilk ikindi ezanında babası çocuğun sağ kulağına hafifçe bir ezan okur. Anne dört gün müddetle souk su içmez, dört gün sonra sıcak su verilir. Bu müddet zarfında süt, yoğurt verilmez, meyva verilmez, elmayı kırk gün sonra yer, üzümün çekirdeğini çıkararak yedirilir.

Doğuma ait itikatlar:

Çocuk elleri açık doğarsa cömert,kapalı doğarsa hasut olur. Başının büyük olması büyük devlet adamı olacağına,kulağının büyük olması zengin olacağına, ayaklarının büyük olması daima elem ve keder içinde imrarı hayat edeceğine delâlet eder.

III. AD KOYMA MERASİMİ

Çocuğa hemen doğduğu gün isim konulur. Bu hususta ailede herkesin salahiyeti vardır. Konulacak ismin intihabı da serbestir. Fakat ekseriya ecdattan birisinin ismi tercih olunur. Büyük baba veya annenin isimleri, ölmüş amca, dayı gibi akrabanın isimleri başta gelir. Çocuğa iki isim konur, birinci konan (göbek ismi) namını alır. Mesela Ali Vahit isimlerinde Ali (göbek ismi) dir. Vahit ise (kütük ismi), yani asıl isimdir. Eğer çocuk bu esnalarda devamlı bir hastalığa tutulursa ismini çekmediğine hükmedilir ve hastalık ismin verdiği ağırlıktan mütevellit zannolunur ve yerine başka bir isim konur.

Loğusanın yatağı doğumdan yedi güne kadar kalkmaz, yedi gün sonra çocuk beşiğe yatırılır, çocuk ilk düğünü burada görür. Çocuğa yapılan ilk merasim de budur ki (beşik yatırma mevludu) namını alır.

IV. BEŞİK YATIRMA MEVLUDU

Çocuk yedi gün annesinin kucağında ve yatağında yatar. Yedinci gün hısım,akraba ve yakın komşularla güzel sesli hoca hanımlar bu mevluda davet olunur. Toplanma tamam olduktan sonra hoca hanımlar ortalarına beşiği alarak bir daire teşkil ederler ve sırayla mevlut okurlar ki bu mevlut Peygamberimiz için yazılan mevluttur.

Müteakıben ebe çocuğu alır, uzun ömürler istiyerek kundağı ile beşiğe yatırır. Bu esnada bir parçasını aşağıya yazdığım ilahiye başlanır. İlahiyi yazmadan evvel şunu kaydeyim ki beşik mevludunun esası eski bir efsaneden doğmuştur. Bu efsaneye nazaran evvelce beşik mevludu yokmuş. Vaktile Türkistan taraflarında bir Türk kadınının bütün arzusuna rağmen çocuğu olmamış, kadının kocası bu halden müteessir olarak tekrar evlenmiş, güvey girdiği akşam eski karısı kıskançlığın verdiği ıztırap içinde taştan bir bebek tedarik edip beşiğe yatırmış ve bu ilahiyi ağlıyarak, dua ederek söylemiş. Uzun müddet bu suretle beşiği sallıyan kadın gaibten beşiğin yorganını açması emrini almış ve bitap bir halde yorganı açtığı zaman taş bebeğin ağladığını işitmiş ve kendisine baktığını görmü. Hemen kocasına haber vermiş. bu mucizeyi gözlerile gören erkek daha aldığı kızı hiç düşünmeden derhal boşamış ve eski karısile uzun müddet yaşamış. Bu aile az bir zamanda kocaman bir şehir tesis etmiş. İlahinin bazı mısralarında bu efsanenin akislerini görürüz. :

İlâhi [1]

Çalkan Karadeniz çalkan ninni
Gemilerde olur yelken "
Sultan Ahmet'te yatan Emir sultan "
O da bize himmet etsin "

Çağır yavrum büyük annen gelsin "
Mevlam sana ömür versin [2] "

Altımızda yarım hasır ninni
Üstümüzde mevlam nâzır "
Yetiş ya hazreti Hızır "
O da bize himmet etsin "

Çağır yavrum . . . . "
. . . . "

Sallamaktan kolum şişti ninni
Kolumdan kol bağım düştü "
Hızır da imdada koştu "
O da bize himmet etsin "

Çağır yavrum . . . . "
. . . . "

Taş bebek beşikte yatar ninni
Südüm büngül büngül akar "
Açtım yorganı yüzüme bakar "
Mevlam bize himmet etsin "

Çağır yavrum . . . . "
. . . . "

Bişiğine belediğim ninni
Al bağırdak doladığım "
Seni mevladan dilediğim "
O da bize himmet etsin "

Çağır yaurum . . . . "
. . . . "

---

[1] Bu ilahî pek uzun olup buraya elime geçirebildiğim beş kıtasını yazıyorum. Tamamını bilahere yazacağım.

[2] Her kıtada tekerrür eden bu iki mısra büyük anneden başlıyarak bütün akrabayı çağırır ve akraba beşiğe yaklaşarak takı takarlar. Bu takı beşiğin koluna bağlanan altun,gümüş gibi kıymetli şeylerdir. Bunlar çocuğun olur ve çocuk ta bunları muhafaza eder.

CENUBÎ ANADOLU TÜRKMENLERİ ARASINDA

KAN GÜTMEK VE KAN SAĞLAMAK

Gazi Ayintabın cenup ve cenubı şarkısinde kısmen yerleşmiş bir halde bulunan Türkmenlerin arasında kan gütmek ve bunun tabiî bir neticesi olan kan sağlamak âdetleri vardır. Hayatları daima at üzerinde çarpışmalarla geçen aşiretler,aralarında husule gelen davaları kükûmetin müdahalesine lüzum görmeden, urfü âdetleri veçhile hallederler. Aarsıra hükûmete vaki olan müracaat ve şikâyetleri mertlikle kabili telif olmıyan bir ayıp sayarlardı. Kan gütmek iki aşiret efradı arasında olduğu gibi aynı aşiretin oymakları, hatta iki oymağın efradı arasında da mevcuttur. Yabancı iki aşiret arasında mesala bir katil vak'ası tahaddüs ettiği zaman derhal aralarında düşmanlık başlar. Katilin aşiretine mensup her ferdin malı, canı bu andan itibaren tehlikeli bir vaziyete girer. Maktulün aşireti ölenin hayfını (intikamını) olmağı kendilerine borç bilir ve karşı aşireti mutazarrır edecek her şeyi yapmaktan geri durmazlar. Bu suretle başlıyan düşmanlığın çabucak önü alınamayıp maktulün kanı sağlanmazsa arada yeniden kan dökülür, mal yağma olur, düşmanlık gittikçe artar. Ara yere bir takım dedi koducular girerek «yazık size, falanın hayfını alamadınız, eğer

---

İlahinin hitamında çocuğun sıhhat ve afiyetine, ailesinin saadet ve bahtiyarlığına dua ederler. Davetlilere mükellef bir ziyafet çekilir. Badehu hısım, akraba dağılır, mevlut hitama erer. Ebe çocuğu soyar ve beşige yatırır.

V. KIRKLAMA

Çocuk doğdugunun kırkıncı günü annesile ve akrabasile hamama götürülür. Ebe evvela çocuğu, sonra valdesini kırkar tas su ile sabonsuz yıkar. Fakat bu esnada ne çocuk valdesini, ne de anne evladını göremez ve gösterilmemeğe çok dikkat edilir. Aksıtaktirde çocuk uzun zaman devam eden bir hastalığa tutulur ki bu hastalığa (kırk bastı) denir.

Çocuk yürümeğe başladığı zaman güzel yürüyebilmesini temin için bir cuma günü iki ayağı ince bir iple bağlanır ve mahalle camiine götürülür. Namazı muteakıp ilk çıkan erkek bu ipi keser. Çocuk bu andan itibaren güzel yürümeğe başlar. Buna da (köstek kestirme) namı verilir.

Ali Vahit
H. B. D. âzasından

o sağ olsaydı on adamınızın hayfını alırdı» diye aşiretin şecaat damarlarını tahrik ederler. [1]

[1] Bu meyanda bir takım halk şairlerinin ölenin ağzından, intikamlarının alınması için söyledikleri ve besteledikleri türküler de vardır. Türkmenin Karaşıhlı oymağından kör Ahmet isminde bir sergerdenin çölde koyun hırsızlığı yüzünden öldürülmesi üzerine söylenen türkü şöyledir.

Altına açtılar döşeği
Belinde üç kor mavzer fişeği
Laht (Yazık) size türkmen uşağı
Alın Ahmedin hayfını

Atımı çekmeyim pazara
Yiğit dayanmaz nazara (göze)
Kurban size aşiretler
Ahmedi koyman mezara

Kara çadır devirdiler
Ala kilim çevirdiler
Veysi ahmet gibi yiğidi
Hançer ile devirdiler.

Sonra Araplar oymağından (Mahlo) isminde bir sergerdenin dilinden oğluna:

Anamdan oldumda geldim cihana
Kır ata binicek döndüm şahane
Acelim [ecelim] gelmişte kurşun mahana (bahane)
Düşmandan hayfımı al oğlum Çerkez.

Sarı baş koyunlar yatakta yatar
Sırmalı habalar (abalar) al kana batar
Ölürsem yurdumu Çerkezim (oğlu)tutar
Düşmandan hayfımı al oğlum Çerkezim.

Türkmen Araplı oymağından Nüveren ağanın İlbeyli beyleri Bilal ve Kasım beyi basıp öldürmesi üzerine:

Böyle bilsem bu Halepten gelmezdim
Tatlı canımı bir kurşuna vermezdim
Kafam oysa ben de sana yenmezdim
Kases kıyamete kaldı ağlarım.

Sacurun suları bulanık akar
Kesilmiş kellesi gözleri bakar
Tumatik kurşunu ciğerim yakar
Kases kıyamete kaldı ağlarım

Giderim giderim yollarım uzak
Bilala kurmuşlar demirden duzak
Çağırın hocayı bir mektup yazak
Kases kıyamete kaldı ağlarım.

Aşiretler arasında kesretle bulunan bir takım çapulcular bu fırsatı ganimet bilerek intikam perdesi altında soyguncuthe culuk ve yağmacılıkla keselerini doldurmağa bakarlar. Evvelce kimsenin sahip çıkmadığı bir takım serseriler, Belenkizler (diyar diyar dolaşan avare sergüzeştçiler) böyle bir ölüm ertesinde bir çok akraba,kavim (hısım) kazanır, sağdan soldan dof dof (bölük bölük) gelen davacılarına yağmacılık vesilesi olurlar. [1] Bu sırada iki düşman aşiretle hiç bir alakası olmıyan bir takım kimselere yalnışlıkla taarruz edildiği,hatta öldürüldüğü vakidir. [2]

Bir aşiretin oymakları ve bir oymağın efradı arasında kan

[1] Bundan yedi sekiz sene evvel kimsenin sahip çıkmadığı Telbeşar kariyesinde çift süren (azaplık) eden Hasan isminde birisinin şehirleşmiş olan Kızılhisar nahiyesinden bir köylü tarafından öldürülmesi etraftan gelen bir takım atlılar bizim aşiretten diye maktulün kardeşini önlerine alarak Kızılhisar köylerinin yollarını kesmeğe başladılar ve cebren öldürenin ailesinden kan aldılar.

[2] Karaşıhlılardan "Derde" isiminde birisini Araplılardan (Türkmenlerin bir oymağı) Meçhan isminde birisi öldürmüştü. Maktulün akrabaları bir gün yolda katil veya kardeşleri zannederek İlbeyli aşireti ağalarından Şerifin oğlunu öldürmüşler, bilâhare yanlışlığın anlaşılması ile kan vermişlerdir.

gütmek aşiretler arasında mevcut şeklin ufak bir numunesi addolunabilir.

Bu düşmanlığa nihayet vermek için ya katilin aşireti tarafından yapılan müracaat üzerine ve yahut kendiliklerinden nufuz sahibi bir takım kimseler araya girerek (Kanı kan ile yumazlar, kanı su ile yurlar.) diye tavassutta bulunurlar. Bunlar ekseriya başka aşiret reisleri veya şıhlarıdır. Bunlardan biri Arap ve Türk aşiretleri arasında ocak (şeyh sülalesi) tanılan ve hürmet edilen Neim aşiretidir. Bu suretle araya giren mutavassıtlar maktulün kanının sağlanması, yani kan bedelinin para ile takdir ve tediye edilmesi suretile meseleyi hallederler. Kan kıymeti maktulün aşiret dahilindeki mevkiine tabidir. Yüz, iki yüz madenî lira, hatta daha fazla sağlanan kanlar vardır. Bu mikdar başka eşya ve hayvan vermek suretile de tediye olunur. Kan sağlanıncaya kadar maktulün aşireti tarafından yağma olunan malların hepsi hiçe gider. Buna (kan suyu a gitti) derler ki halk arasında boşa giden şeyler hakkında mesel hükmüne girmiştir. Kan bütün aşirette toplanır. Kan verecek aşiretin büyükleri her tarafa adamlar göndererek bu bedeli servetlerine göre bütün efrattan toplar. Maktulün aşiretine, onlar da maktulün ailesine verirler. Bu para, efradın rızasına tabi olmayıp icabında cebren alınabilir.[1] Fakat son zamanlara kadar kan sağlamak âdedi devam ettiği halde aşiret tesanüdünün zaiflaması yüzünden artık bütün efrat bu parayı vermeğe icbar olunamıyor. Bunun için kan sağlamak daha mahdut zümreye, hatta bazan yalnız katilin ailesine yükleniyor.

Kan sağlamak aşiretin birliği noktai nazarından çok mühim bir hadisedir. O kadar ki, evvelce birbirlerinin vücudundan bile haberdar olmıyan uzak yerlerdeki aşiret efradı bu vesile ile kavimlerini arayıp bulur, bu suretle tanışırlar. Ufacık birTürkmen köyü olan Gazi Aintabin cenubî şarkisindeki Dikmetaş kariyesinde bir Türk-

[1] **Bir kürt beyi aşiretinden kan toplarken bazıları biz kürt degiliz diye kurtulmak isteyorlarmış, bey de kürtlerin ka tıra kantır demelerinden bilistifade kantır diyenin yakasından yapı- , böy lece ister istemez herkesten playor.**

SAFRANBOLU'DA YÜRÜK DÜĞÜNLERİ

[Baş tarafı on dördüncü nushada]

Değnekçi başının vazifesi güzel sesile mani okumak, baş seymene değneğile kumanda vermektir. Değnekçi başı değneğile nereyi işaret ederse seymen başından itibaren her seymen sırasile ve ayrı ayrı işaretle gosterilen yere ateş açar.

Değnekçi yanılıpta yoldan geçen birine değneğini uzatıvermiş olsa seymenler tereddüt etmeksizin oraya da ateş açarlar. Hatta bu yüzden köyler arasında mukaddema çok kanlı vak'alar olmuştur. [1]

Arka seymenin ardında bir köçek, iki davul, bir zurnaci, bir soytarı bulunur.

Soytarılar başlarına kamıştan uzun bir külah, ve pantolonile, çaketlerini ters giyer, gülünçlu şarkı okuyarak oynar ve taklit yaparlar. Seymenler bu tertip üzere sıraya dizilirler.

Seymenlerin yürüyüşlerinde de ayrı bir hususiyet vardır. Sağ el dik ve ağır hareketlerle ileriye doğru hareket ettirildiği anda sol ayak yarım ve batî bir halde geriden yukarıya doğru muntazam ve ağır bir surette kırılarak kaldırılır. Bu esnada

[1] Hacılar obası ile İlbarit arasında bundan otuz sene evvel kanlı bir vak'a olmuş, halk şarkılarında halâ söylenmektedir. Bu vak'ayı izah eden şarkı şöylece yakılmıştır:

---

menle konuşurken, bu havaliden başka nerelerde Türkmen var, diye sordum. O aşiretin bir ucunu Karsa kadar çıkardıktan sonra hatta falan yerdeki kavimlerimiz beş on sene evvel bize kan toplamağa gelmişler di, diye ilâve etti.

Mücerret aşiret hayatı için ehemmiyeti olan bu âdetin gene aşiretçe bir takım büyük zararları da vardır. Koca bir aşiret tarafından haklı haksız müdafaa edileceğinden emin olan serküzeştçiler pervasızca bir takım yolsuzluk, hatta cinayet işlemekten çekinmezler. Temas ettiğim bazı aşiret efradı arasında, şaka tarzında bile olsa söylenmesinin fena bir tesir yaptığı aşikâr olan sözlere tesadüf ettim. Mesala: (Ben seni öldüreyim de aşiretin varsın kan dava etsin), (Seni öldürürsem aşiretten birer kuzu gelmesin) (yani her evden, her çadırdan bir kuzu toplasam senin kanını veririm) gibi söylendiği anda hiç bir kast ve niyete bağlı olmıyan sözlerin file inkilap ettiği çok defalar görülmüştür.

Enver Sadık
H. B. D. âzasından

sağ ayak üzerinde hafif duraksama ve sallantıdan sonra durulur, tekrar aynı hareket sol elle yapıldığı vakıt sağ ayak geriden yukarıya doğru kaldırılır. Sol ayak üzerinde hafif bir duraksama ve sallantıdan sonra durulur. Adımlar yürürken ağır bir surette atılır.

Soytarılar oynadıkları oyuna göre ayak uydururlar.

Değnekçi başı seymenlerin yürüyüş hareketlerinin aynını yapar.

Dünürşulük ve hukûkî rabıtaları Dünürşüleri alelitlak kız evile, oğlan evinin birinci ve ikinci derecedeki yakın ve uzak kadın akrabaları teşkil eder. Köy ayanlarının kadınları itibarî olarak düğün dünürşüsü addolunur.

Meydancığı İlbaritli böründü
Aşağıdan Hacılar Obası yürüdü
Arap oğlan, kör Feyziyi sürüdü
Konman kuşlar konman daldan ayrıldım
Alnı top kehküllü yârden ayrıldım.

—

Elim bağlı tabakamı açamam
Açıp, açıp bir sigara içemem
Kanadım yok kadıbugüne uçamam
Ötme bülbül ötme mezarımın taşında
Hem ayrılık, yâr sevdası başımda.

—

İki bülbül bir derede su içer
Dertsiz bülbül dertlilere dert açar
Buna yanık sevda derler tez geçer
Konman kuşlar konman daldan ayrıldım
Alnı top kehküllü yârden ayrıldım.

Güveyin anasile, gelinin anası bir birinin birinci derecede dünürşüsü addolunurlar. Bunun için bu her iki dünürşüye Baş dönürşüler itlak olunur.

İkinci derecedeki dünürşülük güvey ile gelinin sıhrî akrabaları teşkil ettiği gibi köy ayanlarının kadınları da düğün sahiplerinin ikinci dereeede dünürşülerinden maduddur.

Üçüncü derecedeki dünürşüler intihap ile seçilen kadınlardır.

Dünürşülük köylüleri bir birine akraba gibi bağlıyan hukukî bir hadiseyi doğurur. Bu münasebet köy ve aileler arasında gelinin alındığı dakikadan itibaren başlıyarak gelin kadının kocayıp ölmesine kadar devam eder.

Gelin dünürşülerine daima hürmet hislerile bağlı kalır. Gelinliğinde dönürşüsü olan kadınlara hayatının son gününe kadar dünürşüm kadın diye hitap eder.

Kocayan kadınlar bu rabıtayı: «Et dediğin mısafir imiş, güzellik dediğin sabah çiyi imiş, tez geçer amma dünürşülük dediğin analıktır, tez geçmez» diyerek izaha çalışırlar.

Dünürşülük aileleri sıhrî karabetle bir birine bağladığı gibi her iki köy halkını da bir birine aynı derecede bağlar.

* * *

Perşembe sabahının alaca karanlığında [1] oğlan evinin kadınları için çarşamba günü hazırlanmış olan harman, kına yakımından, dönen kadınlarla birer ikişer dolmağa başlar.

Kadınlar harmanının etrafı hariciyesi erkeklerin bakımın dan muhafaza için hasırlarla beketilir, [2] kilim ve halılarla örtülür.

Harmanın kapısında köy korucusundan mada erkek(canlı bir kuş) bile bulunmaz, gizliden gizliye kadınlar harmanına takarrüp eden bir erkeğin bu hareketi sezilirse felaket kendini derhal gösterir. Harmanın dahili meşe çitenlerile çevrilir[3] Kalasların üzerine kilim ve halı serilir.

Misafirler burada da erkekler harmanında olduğu gibi yaş şeraitine riayel etmek suretile ayrı ayrı yerlerde otururlar. Genç kızlar ihtiyarların, ihtiyar kadınlar da kızların yanına gidemezler.

[1] Alaca karanlık: fecri kâzip.
[2] Beketilmek: delikleri tıkamak.
[3] Meşe çitcni: kalaslar

Misafirlerin hepsi harmanda toplanıp yerli yerince oturduktan sonra dünürşü intihabına başlanır.

* * *

Baş dünürşülük oğlan anasının tabiî bir hakkıdır. Diğer dünüşüleri de intihap onun arzusunun inzimamile olur.

Köy uslularının kadınları evvelâ ayağa kalkar ve doğruca baş dünürşünün etrafını dairevî bir şekilde sararlar.

Baş dünürşü usluların kadınlarından birine - ekseriya küçüklük ve mektep şeriklerinden olur - kendi namına dönürşü intihabına salahiyet ve vekâlet verir. Baş dünürşü vekaletine seçilen kadına arada bulunan kadınlar hep birden « ala ala hey» diye haykırır ve onu harmanın ortasında yalnız bırakıp tekrar yerlerine otururlar.

Baş dünürşü vekili evvela oğlanın elti, görümce, kardeş karılarını yanına çağırır. Dünürşülüğe tayin edildiklerini tefhim eder. Dünürşülüğe tayin edilen bu ilk kafile oğlanın yakın akrabasıdır. Dünürşülüğe tayin edilir edilmez baş dünürşünün arkasında toplanırlar.

Oğlanın akrabasından sonra

sıra diğer dünürşülerin seçilmesine gelir.

Baş dünürşü vekili bulunduğu yerden tayin ettiği ilk dünürşülerle beraber evvela ihtiyarlar kümesinden başlayarak arzu ettiği kadar dünürşü seçer. Dünürşülüğe seçilen kadınlar lakaplarile baş dünürşü tarafından çağırılır çağırılmaz baş dünürşünün ardında bulunan ilk dünürşülerden iki kadın derhal çağırılan kadının yanına seğirtüp biri sağından diğeri de sol kolundan kadını koltuklayarak dünürşülerin bulunduğu sıraya ithal ederler. İhtiyar dünürşülerden sonra orta halli dünürşüler bunu müteakip genç kızlardan dünürşüler aynı tertip dahilinde seçilmiş olur. Ancak bir farkla ki genç kızlarda dünürsülüğe daha fazla kadın seçilir..

Dünürşülüğe tayin edilen kadınlar dünürşülüğün alameti farikası olan hususî feraceyi giyerler. Feraceler siyaha meyyal yerli kumaşlarındandır. Feracenin üzerine beyaz patisten yaşmak kurarlar. Yaşmağın üzerine de siyah ve kalın peçe örterler. Ayaklarına sarı çizme ve yahut kaloş kundura giyerler. Genç kız ve kadınlar da içi pırpırlı, beli ince yemeni giyerler. [1]

Dünürşülerin giyimini müteakip seymenler de bulundukları harmandan yukarıda izah edildiği üzere atlarına binerek kızın köyüne mani söyliye, söyliye silah ata, ata yol alırlar.

Dünürşü ve seymen alaylarının köye yaktaştığı duyulduğu vakıt kız evi, ve köy halkı köyün dışındaki çayırlıklarda alayları karşılar ve seyre koyulurlar. Bunu kadınlar bir birine köyde:

Seymen seyretmeğe bayıra gelin
"Dünürşüler" önüne çayıra gelin
Anasın, kızından ayıra gelin

diye seymen ve dünürşüleri seyre teşvik ederler.

Köye önden dünürşü alayı vasıl olur.

Ahmet Baha

[Mabadı gelecek nushada]

---

[1] İçi pırpırlı, beli ince yemeniler yerli mamulatıdır, ve sade düğün ve derneklerde giyilir. Halk şarkılarında, yemeniye ait şarkılarda düğün ahenkleri sezilmektedir:

Ayağında yemeni
Niçin almadın beni
Dünyada ölüm varken
Neseni korlar ne beni.

—

Ayağında yemeni
Göreyim gelde seni
Ezrail bir gelirse
Ya seni alır ya beni.

ANADOLU'DA TÜRK AŞİRETLERİ

Ahmet Refik: İstanbul 1930. Türkiyat Enestitüsü neşriyatından. Fiatı 200 kuruş.

Müderris Ahmet Refik Bey bu eserinde Anadolu'da yaşıyan Türk aşiretlerine dair Divanı hümayun Mühimme defterinde mukayyet gayrı matbu vesikaları toplıyarak neşretmiştir. 1200—966 senelerine ait olan bu vesikalar Anadolu Türk aşiretlerinin aşağı yokarı iki buçuk asırlık tarihlerini öğrenmek ve tetkik etmek içn mühim malzeme teşkil ekmektedir. Eser yedi sahifelik bir mukaddeme, on iki sahifelik fihrist, 244 vesika (222sahife) ve 14 sahifelik alam cetvelinden ibarettir.

Malumdur ki Türkmen-Oğuz aşiretleri Selçukiler zamanındanberi Türkistan'da ve İranda teessüs eden muhtelif Türk devletlerinin merkezi kükûmetleri için daimî bir gaile teşkil etmişlerdir. Nizamülmülk « Siyasetname» sinde bu aşiretlerin devlet için ne gibi bir unsur olduğunu izah ederek nasıl idare edilmeleri lazımgeldiğini annatmış, Sultan Sencer bunlarla uğraşmış, Safavîler, Kaçarlar, Buhara ve Hive hanları bunlarla meşgul olmuşlardır. Tarihde geçen butün Türk devletlerinin en kuvvetlisi olan Osmanlı İmperatorluğu merkezi hükûmetinin de bu aşiretlerle asırlarca oğraşmak mecbnriyetinde bulunduğunu ve aşiretle merkezî hükûmet arasındaki münasebeti vak'anüvislerin kayıtlarından ve son senelerde az çok toplanmağa başlanan Anadolu halk edebiyatından ögreniyorduk. Anadolu Türk içtimaiyatı tarihi noktai nazarından bu mesele mühim bir mevzu teşkil eder bunu öğrenmek için vak'anüvislerin kuru kayıtları ve dastanların şairane tavsifleri kâfi malzeme olmaktan çok uzaktır. Müderris Ahmet Refik Beyin eseri ise ne vak'anüvislerin kuru kayıtlarına, ne de halk edebiyatının karışık destanlarına benzemez: bu eser aşiretlerin hükûmetle mücadelelerinin esbabını, amillerini, hükûmetin ittıhaz ittiği tetbirleri, aşiret boylarının hükûmete ve yekdiğerine karşı münasebetlerini tarihlerile beraber göstermesi ve resmî vesikalardan ibaret olması itibarile Anadolu'nun siyasî ve içtimaî tarihini öğrenenler

için emsalsiz bir mehaz olduğu gibi, Türk etnolojisile iştigal edenler için de bir hazine teşkil eder.

Toplanan vesikaların pek azı müstesna olmak üzre hepsi iskân işlerine aittir. Cenubî Anadolu halk edebiyatının en mühim kısmını teşkil eden «iskân türküleri» ile bu vesikaları karşılaştırarak tetkikler yapılırsa iskân meselesi tarihi ve onun geçirdiği safahat tamamile izah ve tenvir edilmiş olacaktır. Mesela bu günkü Beğdili(Ayıntap vilayeti Karaşıhlı, Bekmeşli, Barak ve diğer meskûn türkmenler) içinde söylenen iskan türkülerinden « Beğdili destanı » şüphe yoktur ki Ahmet Refik Beyin vesikalarında mevzuubahs edilen Rake ıskânları, türkmenlerin oradan dağılması, ısyanları, şakavetleri diğer kabilelerle mücadeleri gibi asırlarca devam eden vukuatı destanî şekilde bir kaç tarihi şahsın ismile bağlayarak terennüm etmektetir:

Kadı oğlu Yusuf paşa gelende
Yalan dünya benim derdi Beğdili
Seksen bin ev Rakaya iskân olanda
Tayı, mevaliyi kırdı Beğdili.
Vuruldu davullar, iniler dağlar
Harbiler çağrışır, analar ağlar
Gürleyuben"Fihhana"konduğu çağlar
Şemsettinden obur oldu Beğdili
Vuruldı davullar, çekildi sancak
Koç yiğit atına takınır buncak
Hamdülabbas bu işi tuttu ancak
Göç ile düşmana vardı Beğdili
Kara bayrak salsak "şark evi" ırak
Kara gün olanda aşiret gerek
Şunda eyi nam kazandı sübyan barak
Binde birini uma dikti Beğdili. [1]

Bu destanda zikredilen Yusuf paşa, galiba ,Ahmet Refik beyin eserindeki 195 numaralı vesikada (s.145) zikredilen « Halep ve Raka valisi vezir Yusuf paşa»bu destanın Karaşıhli -dıkmetaş rivayetinde ismi geçen ve « Çöller arslanı » diye tavsif edilen Ebuseyf , Firuz bey ve oğlu Şahin beyler de 137 numaralı vesikada (s 84) ve 154 numaralı vesikada(s.101) zikredilen zatlar olsa gerektir. Kara şıhli rivayetinde tavsif edilen vaka « Rişvan » lılarla Beğdili muharebesidir. Meydanı harp «alabacaktan çitelinin düzünde»dir. Galiba bu destanın mevzuu Ahmet Refik Beyin eserindeki 177 numaralı vesikada (s. 124) bahsedilen vaka olsa gerektir Bu Rişvan-Türkmen muharebesine ait rivayetler İlbeğli türkmenleri arasında da meşhurdur. Fakat bu rivayetler destan ve roman unsurlerile o kadar karışmıştır ki hakikî vakayii tarihiyeyi öğrenmek tarihî vesikalar neşr

---

[1] Nizip Müddeiumumisi Ömer Asım Bey tarafından Barak oymağına mensup İdris kehyadan tesbit edilmiştir. Bu rivayetin diger bir şekli tarafından Kara şıhli oymağına mensup Dilfer oğlu Nehsen ağadan "dikme taş„köyünde (Gazi Ayintap) yazılmıştır.

edilmeden imkânsızdır. Mesela Firuz Beye dair rivayet edilen destanda bunun Acemistana gittiği söyleniyor. Bu rivayete göre o iskân beyi idi; diğer rivayete göre iskana karşı isyan etmeşti. Üçüncü bir rivayete göre Firuz bey « kara şıhlı » lerden «Yugo» namında bir güzel kız sevdi, istedi, kız da «düşmana gidip kan döküp yüzünü ağartsında gelsin, sonra beni istesin!» dedi. Firuz bey de Acemlerle muharebeye gitti ..

Oturmuş beklerde ardını gözler
Samur çuha giymiş gelinler, kızlar
Şindiklen dolmuş dereler, düzler
Firuz bey Aceme geçti durnalar

. . . . .

Katırlar çekerler mayanın hası
Bargıma (bağrıma) hun etti çanların sesi
Seherden sabaha göçün arkası
Onlar da sızlaşır, çöl diye gider.

Bu türküler Ahmet Refik Beyin eserindeki vesikalarda söylenen tarihî hadiselerin bu güne kadar yaşayan inikası ve romantik tasvirleridir.

Halk içinde yaşayan rivayetlere göre türkmenler için « iskân » büyük bir tarihî vakadır. Bunların eski destanları ve halk edebiyatı hep « iskân vukuatı » le karışmıştır. İskân edilen ve ziraatle uğraşan kardeşlerine nefretle bakarak « fellah » diye alay etmişler; fellahın bütün edebiyatı ve hayatı

" Bendimi saydım da yirmi sekiz
At yerine tomar ettiğim öküz"

den ibaret olduğunu söylemişlerdir. Bunun içindir ki hükûmetin imar ve iskân tedbirlerine karşı daima isyan halinde bulunmuşlardır.

Anadolu aşiretlerinin merkezi hükûmete karşı aldıkları bu vaziyet Anadolu'nun medenî ve iktisadî inkişafına büyük engel teşkil etmiştir. Anadolu'nun, imparatorluğa dahil diğer ülkelere nazaran, imar edilememesinde yalnız saray hükûmetinin kabahatı değil, bu aşiret dalgalarının da mühim rolü olmuştur. Medenî sahada çalışmak istiyen edip ve ulemadan biri türkçe yazdığı dinî bir manzum eserin [1] hatemesinde bu aşiretlerin « temevvüç ve yağma » larından şu suretle şikâyet ediyor:

" Temevüçde hücumu ehlı şirkin
İşi yağma idi türkman türkün
Kıravınıslar ve ehli himeler hem
Kılınmış moy zengi gibi berhem
Cihan cümle usanmıştı özünden
Yerin altı hayırlıdır yüzünden"...

Nihayet « Birader zadeler » (galiba hûkûmet kuvvetlerini böyle tabir ediyor) « Tokat » a gelip bunları (Türkmen, Türk ve Kramusları) defettiğini kemali meserretle kaydediyor:

---

[1] Bu eser Kilisli Sait Baytaz Bey tarafından H. B. Derneği İstanbul merkezine hediye edilmiştir. Dernek kütüphanesinde mahfuzdur.

Birader zadeler geldi Tokata
İriştim Hızır veş abı hayata
Bu bin doksan sekizde salı hicret
Zılalı vasla döndü narı fırkat
Müfessir Fazıl oğlu Mehmet
Mehi şabanda bu sale muceddet
Gelüp dünyaya Behcet oldu nasa
Berayi tehniye geldim sıvasa."

Ahmet Refik Beyin eserindeki 108—110 sahifedeki 161 numaralı vesikada mevzuubahs olan mesele ile ihtimalki bu «Zülâli » nin şikâyeti alakadardır. İşte bugibi vesikaların hangi vukuat ve hadiselere, etnoloji noktai nazarından pek mühim bir kayt olan « زلالى » kelimesinin Anadolu aşiretlerinden hangisine ait olduğunu tayin için «Anadolu'da Türk aşiretleri » gibi eserlere büyük ihtiyaç vardır.

***

Etnoloji ve folklor muhipleri için bu eserin kıymeti kabile isimlerini halk edebiyatında (bilhassa iskân türkülerinde) ismi geçen şahısları göstermesi itibariledir. Bu gün Anadolu'da isimleri unutulmak üzere bulunan ve belki de unutulan kabile isimleri çok mühimdir. Bu kabile yahut coğrafî isimlerde biz valnız oğuz beylerini değil, pek eski Türk kabileleri i de görüyoruz. (Mesela: «kenker» Kenger».

Şunu da kaydedelim ki eserde bazı kabile isimleri teleffuza göre değil, vesikalardaki Arapca yazılarının şüpheli ifadesine göre transkripsiyon edilmiştir. Bilhassa göze çarpanlar (باراق) kelimesi eserin başından nihayetine kadar Burak şeklinde yazılmıştır. Halbuki bu kabile bütün cenubî Anadolu'da Barak şeklinde teleffuz olunur; (قره شهلو) kelimesi «Karaşehyli»şeklinde yazılmıştır. Bu keleme de «Karaşıhlı»teleffuz edilir. Bundan maada bazı kabile ve mühim şahısların ismi alâm cetveline girmemiştir : «Kayı» (s. 3); (2 Ulaşlu (s. 100); Firuz oğlu Şahin (s. 84); Ebuseyf oğlu mirza İsmail (muhtelef sahifalar)

Anadolu Türk aşiretlerine ait vesikalar ve vesaitin bulunmaması Türk ilmi için bir boşluk teşkil ediyordu. Bu güne kadar Türk tarihine ait kıymetli mesaileri ve tetkiklerile Türk ilmine ve harsına büyük hizmetler eden muhterem Ahmet Refik Bey kıymetli eserile bu boşluğu da doldurdu. Türk ilmi ve millî harsımız için bu eser büyük kazançtır.

Abdülkadir

Kolombiya Plakları

Klasik Türk musikisinin en orijinal ve kıymetli mahsullerile Anadolu'nun muhtelif yerlerinde tespit edilen halk türkülerini asıllarındaki nefasetle dinlemek için bunları muhtevi olan Kolombiya pılaklarını elde etmekten başka çare yoktur. Yüksek klasik parçalar ve bakir halk nağmeleri Kolombiya plaklarına muvaffakıyetle geçirilmiştir. Müracaat yeri : İstanbal katırcıoğlu han, Blumental biraderler.

ANADOLU TÜRKÜLERİ

İstanbul Konservatuvarınca tertip edilen dört seyahatte Anadolu'da toplanan halk türkülerinin güfte ve besteleri on üç defter halinde nefis bir şekilde neşrolunmuştur. Her defterin Fiatı **(25)** yalnız son defterin bedeli **(100)** kuruştur Müracaat yeri :

(Halk Bilgisi Derneği Merkezi: İstanbul—Beyazıt)

Fiatı (10) kuruştur

HALK BİLGİSİ HABERLERİ

H. B. D. İstanbul Merkezi tarafından çıkarılır aylık mecmua

Sayısı [10] kuruştur

Senelik abonesi [120] altı aylığı [60] kuruştur. Yazı ve idare işleri için müracaat yeri:

(Halk Bilgisi Darneği Merkezi: İstanbul—Beyazıt)

Halk Bilgisi Derneğinin kitapları

Halk Bilgisi Rehberi	İkinci basılışı
Seçme Halk şiirleri	Mevcudu azdır
Halk Bilgisi Mecmuası	Birinci Cilt : 1928
Seçme Memleket şiirleri	Mevcudu yoktur
Yunus Emre	***
Erzurum Oyunları ve Oyun Havaları	Sırrı Numan Bey
Türkistan san'atkârları loncasının risalesi	**Profesör Samoyloviçten tercüme**
Türkçede Daş Lahikası	Caferoğlu Ahmet B.
Bilmeceler	Hamamizade İhsan B.
Rapor **(Derneğin birinci ilmî seyahatine ait)**	Abdülkadir B.
Baba Salim	İhsan B.
Halk Bilgisi Haberleri **[Birinci cilt]**	

